

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ НАСЕЛЕННЯ
ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ ДЕЯКИХ КРАЇН СНД**

Сафіуліна З.Р., Софронова І.В.

Національний фармацевтичний університет

E-mail: zsafi@ukr.net

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізована структура змін витрат на охорону здоров'я провідних країн світу, наведені фактори, що впливають на прогноз розвитку сектора медико-біологічних наук і охорони здоров'я у розвинених країнах, проаналізовано стан фармацевтичної галузі таких країн як Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Узбекистан і Туркменістан, виділено фактори, що перешкоджають розвитку фармацевтичної індустрії розглянутих країн СНД.

Ключові слова: фармацевтичний ринок, прогноз ринку, охорона здоров'я, демографія, витрати на охорону здоров'я.

Актуальність теми. Оптимальне задоволення потреб закладів охорони здоров'я та населення в безпечних, ефективних, доступних і якісних вітчизняних лікарських засобах та виробках медичного призначення, в першу чергу, включених до Списку основних лікарських засобів або Списку життєво необхідних лікарських засобів є важливим завданням керівництва держави.

Мета дослідження – дослідження світового фармацевтичного ринку, аналіз чинників, що впливають на розвиток сектора медико-біологічних наук і охорони здоров'я, особливостей розвитку фармацевтичного ринку деяких країн СНД.

Методи дослідження. Під час виконання досліджень був використаний емпірико-теоретичний підхід, методи логічного, індуктивного, статистичного аналізу.

Результати досліджень. Провідні міжнародні експерти відзначають розвиток концепції превентивної медицини і фокусування державних зусиль на профілактичних заходах в розвинених країнах [1], що призвело до кардинальної зміни підходів у розвитку систем охорони здоров'я та фармацевтичної галузі (таблиця 1).

Таблиця 1

Зміни структури витрат на охорону здоров'я

Сегмент	з 2007 р. до 2025 р.	
Лікування	< на 20%	з 70% до 51%

Превентивна медицина		
Профілактика	➤ на 7 %	Збільшення витрат
Діагностика	➤ на 6 %	
Моніторинг	➤ на 6 %	

Найбільшу вагу в сучасній фармацевтичній індустрії мають США, Китай, Японія, а також країни, наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Обіг світових лідерів фармацевтичної індустрії

Країна	Прибуток, 2014	Характеристика
* США	382 млрд. долл.	Мировий лідер у винаході та виробництві ліків
Китай	109,3 млрд. долл.	Щорічні темпи зростання від 11% до 22% (2011 - 2014 рр.) Промисловий парк в біоінженерії складається з 100 університетів і дослідницьких центрів
Японія	88 млрд. долл.	
* Германія	49 млрд. долл.	
* Франція	38,1 млрд. долл.	
Бразилія	32 млрд. долл.	Щорічні темпи зростання від 13% до 18% (2011 – 2014 рр.)
Італія	28,8 млрд. долл.	
Великобританія	28,3 млрд. долл.	
Іспанія	21,2 млрд. долл.	
Канада	20,9 млрд. долл.	
Індія	За обсягом виробництва непатентованих генериків займає 4-е місце в світі. Охоплює близько 70% світового виробництва активних фармацевтичних субстанцій	

* Країни забезпечують більше 75% свого вітчизняного фармацевтичного ринку.

Прогноз розвитку сектора медико-біологічних наук і охорони здоров'я до 2022 р., обумовлений такими факторами, як демографічні, економічні умови, спосіб життя, розвиток науки, захворюваність людей і витрати на програми управління здоров'ям [3] наведено в таблиці 3.

Прогноз розвитку сектора медико-біологічних наук
і охорони здоров'я до 2022 року

Демографія		
<i>Збільшення тривалості життя</i>		
До 2020 р. 11% населення Землі буде старше 65 років, в Європі - близько 20%		
Економіка		
<i>Прогноз щорічного зростання витрат на охорону здоров'я</i>		
на 5% на лікарські засоби	на 5,1% — на медичні технології	на 4,2% на послуги
Спосіб життя		
Зміна клімату	Зміна поведінкових моделей людей («життя» в мобільному телефоні)	
Забруднення навколишнього середовища	Зміна харчового раціону і поява нових продуктів харчування	
Урбанізація і малорухливий спосіб життя	Поліпшення санітарних і житлових умов (зниження захворюваності на туберкульоз)	
Збільшення ринку персоналізованої медицини		
ринок рідкісних препаратів подвоїться	щорічне зростання витрат на боротьбу з онкологією на 9-12%	зростання витрат на 9,7% на профілактику захворювань (аналіз ДНК)
Збільшення витрат на програми управління здоров'ям населення і здоровий спосіб життя		
Захворюваність		
Зайва вага	2025 р.	1,17 млрд. дорослих планети
Діабет	2040 р.	від 415 млн. до 642 млн.
Смертність від інфекцій	22,5% - 2015 р.	17,1% у 2030 р.

З п'яти республік, які свого часу входили до складу СРСР, Казахстан займає Центр Євразії, Центр Азії – Киргизія, Таджикистан і Узбекистан. Туркменістан знаходиться в Середній Азії.

Найбільшим казахстанським об'єднанням виробників фармацевтичної продукції є Асоціація Фарммедіндустрія Казахстану, яка об'єднує провідні виробничі фармпідприємства [4].

У Киргизстані за різними даними щорічне споживання фармацевтичної продукції становить від 9 до 10 млрд. сомів. Так, за даними за 2015 рік у

Киргизстані, через аптеки (їх 3,5 тис.) реалізовано ліків більш ніж на 10 млрд. сомів. При цьому, 96% споживаних ліків – імпорتنі. У республіці швидкими темпами зростає споживання лікарських засобів [6].

Загальна риса фармацевтичного ринку Таджикистану – висока частка імпорту, серед операторів ринку близько 90 компаній із Західної Європи, Азії, Південної та Північної Америки. Великими імпортерами лікарських засобів до Республіки Таджикистан є європейські компанії «Нікомед», «Санofi-Авентіс», «Новартіс», «КРКА», «Сандоз-Лек», «Берлін-Хемі», «Геден Ріхтер», індійська компанія «Вегафарм», російські компанії «Нижфарм», «Фармстандарт» та інші. За оцінками експертів, на цей час Республіка Таджикистан імпортує понад 90% лікарських засобів, які споживаються населенням країни [5].

У Туркменістані імпорт також відіграє дуже велику роль і становить понад 90% фармацевтичного та медичного ринку [8].

В Узбекистані діють 162 національних підприємства з виробництва фармацевтичної продукції. З них 90 підприємств спеціалізуються на виробництві лікарських препаратів, 61 підприємство спеціалізується на випуску медичних виробів і 11 підприємств виробляють як лікарські препарати, так і медичні вироби. У 2018-2019 рр. 19 нових фармацевтичних підприємств отримали ліцензію на виробництво лікарських препаратів. Близько 74% попиту на ліки в Узбекистані покривається за рахунок імпорту [7] (таблиця 4).

Таблиця 4

Характеристика фармацевтичної галузі Узбекистану

Власне виробництво ліків	Кількість заводів з виробництва ліків	Експорт фармацевтичної продукції	Виробництво субстанцій	Ввезення та упаковка готової продукції
27% Імпорт – 73%	94 підприємства 12 з них мають сертифікат GMP	До країн ближнього зарубіжжя	Не здійснюється	В основному
			Сучасні технології	
			На більшості підприємств не використовуються	

В Узбекистані встановлені граничні ціни на майже 230 лікарських засобів [2].

У таблиці 5 вказано відсоток імпорту зарубіжних лікарських препаратів, що поставляється на ринки країн.

Таблиця 5

Частка імпорту зарубіжних препаратів в ряді країн

Країна	Власне виробництво ліків та ВМП	Імпорт ліків
Казахстан	80 підприємств	35,5%
Киргизстан	біля 40 підприємств (2014 р.)	в 2014 году составлял 97,4% в 2015 году – 96%
Таджикистан	20 підприємств	95%
Туркменістан	4 концерна, спільних підприємств	97% (60% з Росії)
Узбекистан	162 (94 підприємства виробляють лікарські засоби)	73%

Слід зазначити, що Республіка Казахстан завдяки власному виробництву лікарських препаратів майже на 2/3 насичує фармацевтичний ринок і в значній мірі не залежить від імпорту.

Невирішені проблеми, які перешкоджають розвитку вітчизняної фармацевтичної промисловості в перерахованих країнах [9], наведені в таблиці 6.

Таблиця 6

Фактори, що перешкоджають розвитку фармацевтичної індустрії розглянутих країн СНД

№	Фактори
1	Відсутність єдиної стратегії сталого розвитку фармацевтичної галузі, належної координації діяльності вітчизняних фармацевтичних підприємств
2	Наявність надмірно складної системи державної реєстрації нових лікарських засобів, в тому числі вироблених за міжнародними стандартами GMP
3	Відсутність розвинутої транспортної, дорожньої і інженерно-комунікаційної інфраструктури фармацевтичних вільних економічних зон

4	Відсутність системного моніторингу і контролю забезпечення лікувальних установ і населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення.
5	Необхідність підвищення рівня науково-дослідної діяльності установ фармацевтичної галузі.
6	Необхідність підготовки кваліфікованих фахівців.
7	Відсутність ефективної системи апробації наявних наукових розробок на практиці, не приймаються достатні заходи по реалізації нових інноваційних проектів в сфері розробки лікарських засобів та виробів медичного призначення.

Поряд з цим, є ряд наступних проблем характерних для всіх підгалузей фармацевтичної промисловості:

√ сучасна ситуація у фармацевтичній галузі передбачає проведення глибоких перетворень в напрямку управління кадровим потенціалом.

√ спостерігається нестача кваліфікованих інженерних кадрів з біотехнології і відсутність ефективної системи їх залучення, галузь не володіє науковим потенціалом, необхідним для створення і впровадження перспективних, інноваційних технологій;

√ низький рівень інжинірингу, відсутність державних програм зі стимулювання досліджень і розробок, недостатня кількість лабораторій і випробувальних баз, низький рівень їх оснащеності сучасним дослідницьким обладнанням;

√ відсутність конкурентного середовища на внутрішньому ринку, що стримує розвиток вітчизняного виробництва медичних виробів, які відповідають сучасним вимогам за технічним рівнем, надійності і безпеки

Але існують певні загальні умови і можливості для розвитку фармацевтичного ринку зазначених країн: Узбекистан, Туркменістан, Таджикистан, Киргизія і Казахстан. В таблиці 7 наведені результати SWOT-аналізу фармацевтичного ринку країн [9].

Таблиця 7

**SWOT-аналіз фармацевтичного ринку країн
Центрально-Азіатського регіону**

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Готовність галузі до модернізації і	Високий рівень імпорту	Виробництво нових дженерикових ЛЗ після закінчення	Залежність від імпорту

зростаючий рівень державної підтримки		строків патентів на оригінальні ЛЗ	фармацевтичної і медичної продукції
Наявність фарм. підприємств, що володіють знаннями щодо специфіки місцевого ринку	Невисокі темпи зростання	Гарантія збуту до 7 років шляхом укладення довгострокових договорів	Залежність від імпортової сировини і пакувальних матеріалів
Забезпечення попиту в рамках гарантованого обсягу безкоштовної медичної допомоги через державні закупівлі ЛЗ	Орієнтованість на внутрішні ринки	Купівля (трансферт) технологій для налагодження власного виробництва ЛЗ	Швидкий розвиток фармацевтичної промисловості в Індії і Китаї та збільшення імпорту
Потенціал експорту на ринки країн-сусідів	Незначна залежність від експорту	Організація контрактного виробництва з зарубіжними компаніями	Зниження експорту країн Середньої Азії з введенням нових виробничих потужностей фармацевтичної галузі
Розвинена мережа логістики - від виробників до дистриб'юторів і роздрібних мереж	Невисокий рівень інвестицій в розроблення нових препаратів.	Перехід до раціонального лікарського забезпечення через збільшення споживання вітчизняних дженериків	Збільшення імпорту фармацевтичної продукції з Росії, Білорусі та України
Сертифікація GMP/ISO на виробництвах	Необхідність залучення іноземного капіталу в будівництво підприємств	Імпортозаміщення ЛЗ за рахунок власного виробництва	

Висновки: Показані зміни структури витрат на охорону здоров'я у країнах світу; наведені фактори, що впливають на прогноз розвитку сектора медико-біологічних наук і охорони здоров'я в розвинених країнах; проаналізовано стан фармацевтичної галузі таких країн, як Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Узбекистан і Туркменістан, виділено фактори, що перешкоджають розвитку фармацевтичної індустрії розглянутих країн СНД. Слід передбачити впровадження наступних кроків для розвитку фармацевтичної галузі: реалізація програм щодо налагодження власного виробництва лікарських засобів; впровадження стандартів GMP; боротьба з поширенням фальсифікатів і контрафактної продукції; розробка стандартів діагностики та лікування

захворювань з пріоритетним в використанням якісної фармацевтичної продукції, виробленої в країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анализ состояния фармацевтического мирового рынка. [Электронный ресурс.] – Режим доступа: <https://regulation.gov.uz/ru/document/4090>
2. В Узбекистане установили предельные цены на почти 230 лекарственных препаратов. [Электронный ресурс.] – Режим доступа: <https://uz.sputnik-news.ru/society/20170216/4822562/predelnye-ceny-na-227-lekarstv.html>
3. Мир ждут новые болезни <https://news.ykt.ru/article/91695>
http://www.eurasiancommission.org/ru/act/prom_i_agroprom/dep_prom/SiteAssets/
5. Мирзоев А.И. Становление и развитие фармацевтического рынка Таджикистана и факторы, его определяющие. [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-i-razvitie-farmatsevticheskogo-rynka-tadzhikistana-i-factory-ego-opredelyayuschie>
6. Акматалиев Т. Фармацевтическая промышленность – перспективы развития в Кыргызстане. [Электронный ресурс] – режим доступа: <http://inec.kg/farmatsevticheskaya-promyshlennost-perspektivu-razvitiya-v-kyrgyzstane/>
7. 74% спроса на лекарства в Узбекистане покрывается за счет импорта [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://www.gazeta.uz/ru/2018/02/06/pharm/>
8. Туркменистан. [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://cratia.ua/registraciya-medicinskoj-produkcii-v-stranah-stranah-postsovetskogo-prostranstva/turkmenistan.html>
9. Проект USAID по региональному экономическому сотрудничеству. Анализ состояния фармацевтического рынка и определение барьеров в этой отрасли и потенциальных рынков для продвижения фармацевтической продукции производителей Центральной Азии. [Электронный ресурс] – режим доступа: <http://2016.catradeforum.org/public/files/pdf/2015>

SUMMARY

In the article the structure of changes in health care expenditures of the leading countries of the world, the factors that influence the prognosis of the development of the sector of biomedical sciences and health care in developed countries have been analyzed. The state of pharmaceutical industry of such countries as Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan, the factors that hinder the development of the pharmaceutical industry in the CIS countries are highlighted.